

Дати

Микола Бондар

УДК 821.161.2-1.09:801.72

ДВА НЕВІДОМІ ДОСІ ПОЕТИЧНІ ТВОРИ ЄВГЕНА ГРЕБІНКИ

У складі статті вперше опубліковано два поетичні твори Є. Гребінки. Вірш “До своїх хлопців” (написаний українською мовою на початку 1840-х років) прочитується як своєрідний літературно-культурний маніфест, яким обстоюється право буття нового українського письменства. Другий твір (російською мовою) – великоднє поздоровлення; автор публікації переконаний, що його адресат – російський культурний діяч Володимир Даль. Додано стислий коментар до публікованих текстів, оглянуто історію складання корпусу поетичних творів Є. Гребінки.

Ключові слова: рукопис, архівні фонди, публікація, історична тема, послання, поздоровлення, листування, зібрання творів.

Mykola Bondar. Two previously unknown poems by Yevhen Hrebinka

This publication contains two previously unknown poems by Yevhen Hrebinka. The poem “To My Guys” written in Ukrainian in the early 1840s can be read as a kind of literary and cultural manifesto which upholds the new Ukrainian literature’s right for existence. The second one, written in Russian, is an Easter greeting, the recipient of which, as the author of the article is convinced, is a Russian cultural worker Vladimir Dal. The paper also surveys the formation history of Hrebinka’s poetry corpus and supplies a brief commentary on both published texts.

Key words: manuscript, backlogs, publication, historical issue, epistle, greeting, correspondence, collected works.

Євген Гребінка.

Портрет роботи Аполлона Мокрицького. 1833 р.

Основний корпус поетичної спадщини Євгена Гребінки (як україно-, так і російськомовних творів) установив Микола Гербель, видаючи 1862 р. у Петербурзі “Сочинения Е.П. Гребенки” у п’яти томах. Це було перше після смерті Гребінки (1812–1848) видання літературного доробку письменника. Зібрання своїх творів в останні два роки життя (1847 та 1848 рр.) почав видавати сам Гребінка, але воно було незавершене (вийшло вісім томиків), до того ж, озаголовлене “Романы, повести и рассказы”, навряд чи мало містити поетичні твори.

М. Гербель, українець за походженням, вихованець Ніжинського фізико-математичного ліцею (раніше, за часів Є. Гребінки, Ніжинська гімназія вищих наук князя Безбородька), відомий у російській літературі як поет, перекладач, упорядник низки антологій, з великою пошаною ставився

до свого видатного земляка (особисто не знав). Саме Гербель зібрав практично всі прозові та поетичні твори Гребінки у виданні 1862 р. (Санкт-Петербург, Издание киевского книготорговца С.И. Литова). За передмову до першого тому “сочинений” правив передрук написаного М. Михайловим нарису про Гребінку, уміщеного у збірнику “Лицей князя Безбородко” (СПб., 1859); прізвище автора нарису не вказувалося (очевидно, тому, що він у цей час відбував каторгу).

В останньому, п'ятому, томі було вміщено поезії Є. Гребінки. Серед російських – поема “Богдан” та 40 віршів (“мелкие стихотворения”), серед українських – переклад поеми О. Пушкіна “Полтава” українською мовою та 32 менших віршових твори (з них 26 “приказок” відповідно до збірки Гребінки та 6 творів поза нею).

Зміст п'ятитомника 1862 р. практично повторений у виданні: Полное собрание сочинений Е.П. Гребенки: В 10 т. – СПб.: Издание Н.Ф. Мертца, 1902. Тут знаходимо ту ж кількість віршових творів, таку ж їх рубрикацію і ту ж таки передмову, передруковану з незначними скороченнями (згадка про М. Гербеля зринає лише при відтворенні укладеного раніше Гербелем бібліографічного списку творів Гребінки; прізвище М. Михайлова не названо).

Тимчасом на 1902 р. уже було відомо про ще один віршовий твір письменника – послання “У.С. Ловцовой”, опубліковане в журналі “Киевская старина” 1897 р., кн. 1 (публікація Ор. Левицького). Існування цього тексту пройшло повз увагу упорядників видання Мертца 1902 р.

Варто згадати, що 1902 р. було здійснено ще одне об'ємне видання творів письменника: Сочинения Е.П. Гребенки [В 2 т.]. – Киев – Петербург – Харьков: Южно-Русское Книгоиздательство Ф.А. Югансона, 1902. Це два великоформатних томи; наприкінці другого поміщено поетичну спадщину. Вона в усьому повторює видання 1862 р. та видання Мертца 1902 р., крім того, тут, можливо, через недогляд, пропущено перший із друкованих віршів Є. Гребінки “Рогдаев пир”.

Наступна публікація поетичної спадщини Є. Гребінки – у тій повноті, якою уявлялась видавцям, – датується 1957 р. Ідеться про видання: Гребінка Євген. Твори: У 5 т. – К.: ДВХЛ, 1957. Його упорядником та автором передмови і приміток виступав С.Д. Зубков. У першому томі цього видання знаходимо вже 41 вірш російською мовою (тобто з доданням “У.С. Ловцовой”) та ті ж 26 віршових твори (байки й ліричні вірші) українською мовою, подані, щоправда, у незначному переміщенні: розділ “Байки” містить відомі вже “приказки”, за вилученням “Човна”, який переставлено в розділ “Українські поезії”, а такі байкового характеру твори, як “Дядько на дзвониці” та “Хлопці”, написані 1840 р. (тобто пізніше від книги “Приказки”), заведено до розділу “Байки”.

Виданий у 1963 р. 3-й том біобібліографічного словника “Українські письменники”, в якому перераховано, як і стосовно інших персоналій, також друковану (поетичну і прозову) спадщину Є. Гребінки, у частині поезій не виходить поза видання 1957 р., більше того, у перелік не ввійшла вказівка на вірш “У.С. Ловцовой” (хоча в 1-му томі видання 1957 р. він уже був передрукований).

Поетична спадщина в обсязі, знайомому із п'ятитомника 1957 р., подана у виданні: Гребінка Євген. Поетичні твори. – К.: Рад. письменник, 1959, упорядником якого виступав той же С.Д. Зубков. Відповідно до видання 1957 р. була й рубрикація поетичних творів.

Але всі доти здійснені видання та персональні бібліографічні зводи Є. Гребінки не зауважили ще однієї давньої публікації – вірша “Ліс” у першому випуску харківського альманаху “Молодик на 1843 год”. Про цю публікацію нагадав був П. Волинський у журналі “Радянське літературознавство” 1959 р., № 1, навівши зазначений вірш (утім без епіграфа, який містила першопублікація).

1967 р. в журналі “Радянське літературознавство”, № 2, уперше з автографів друкуються два вірші Є. Гребінки – російськомовний “Осень и зима” (публікація

До своїх хлопців

Що знають нам мовами
Довго ми мовали,
І як думи про всім
не виймає що співали,
Любимо мовою наше братство
Чи бачити мови?
Таїм же ким вийде другою
Могучою мова?
Також в селі наш буває:
Оба брідки розумили
Крім думи, камуто мова,
А чи що? – незнання!
Кому мови і вийде того,
Що вийде, мовою,
Бачимо вми крім думи
Чи ким не бачимо.
Тоді в нас брідки наш мовою,
Отаким співали
Бачити наші думи мови
Старинною мовою,
Рідненькою мовою,
І як вони мовили,
І як бачили мовою,
Мовою, мовою, мовою,
І як вони мовили.

Автограф вірша "До своїх хлопців", с. 1

О. Цибаньової та україномовний "До Квітки, або Грицька Основ'яненка" (публікація І. Лучник).

У 1980–1981 рр. видавництвом "Наукова думка" здійснено тритомне – на сьогодні найповніше – видання "Творів" Є. Гребінки (голова редколегії С.Д. Зубков, упорядники К.М. Секарева, І.О. Лучник, А.М. Полотай). У частині поезії враховано зроблені після видання п'ятитомника журнальні публікації. Поетична спадщина супроти п'ятитомника тут приросла на три одиниці: видруковано "забуту" поезію "Ліс" (щоправда, так само без епіграфа), а в "Додатках" опубліковано два згадані вірші – "Осень и зима" та "До Квітки..." (уміщення їх у "Додатках" не правомірне, позаяк твори ці написані вже в час активної творчої роботи Гребінки та його частих виступів на сторінках літературних видань).

Епіграф до вірша "Ліс" відновлено у виданні серії "БУЛ": Гулак-Артемівський Петро. Поетичні твори. – Гребінка Євген. Поетичні твори. Повісті та оповідання. – К.: Наук. думка, 1984 (редактор тому та автор вступної статті П.М. Федченко, упорядник М.М. Павлюк).

Як суфлієв світкі нами
 На сніжних шматках;
 Як мисарець сирова
 Під чароград ладимо,
 М шадієм сире море
Соби полюшимо,
 Як меланк мисодрова
погану кевіру
 М б'єт засом попіваном
на світлі віру.
Васніванди єм камі Дніпро
пором рубице
 А дуб стерт, ахнів над ним
Жа корос сунце.
Усвітл, смерт, єм Кішима тоб,
окинув Квір Мани,
М целогутя синав він
Мемн сидан
Бун сиду Ковиченка
стоит Давро убв,
А сидому Кот Дів сидомо
Кором Давро сидом
Ді сидом, сидом,
Мов мі сидом.
Кором сидом Я сидом
єм сидом є сидом!
М сидом сидом, сидом!
Код сидом сидом!
 1843
 Е. Гребінка

Автограф вірша "До своїх хлопців", с. 2

Нарешті 1990 р. у видавництві "Дніпро" в серії "Бібліотека української класики "Дніпро" вийшла книжка: Гребінка Євген. Байки. Поезії (упорядник та автор передмови і приміток С.Д. Зубков). У ній, зокрема, виправлено помилку 1-го тому тритомника 1980 р. – знято рубрику "Додатки", а вірші "До Квітки..." та "Осень и зима" вміщено згідно із хронологією відповідно у групах україномовної та російськомовної поезії.

Варто б зауважити іще одне. В усіх виданнях, починаючи з п'ятитомника 1957 р., поема "Богдан" цілком слушно відтворюється за її окремим виданням 1843 р., проте упорядники залишають без уваги, що так звана "пісня козаків" (яка міститься у третьому розділі цього твору) була друкована вперше в журналі "Сын отечества" 1837 р., де мала іще одну (за порядком 4-ту) строфу, вилучену в пізніших повних публікаціях поеми. Очевидно, було б доречним цю строфу наводити у примітках.

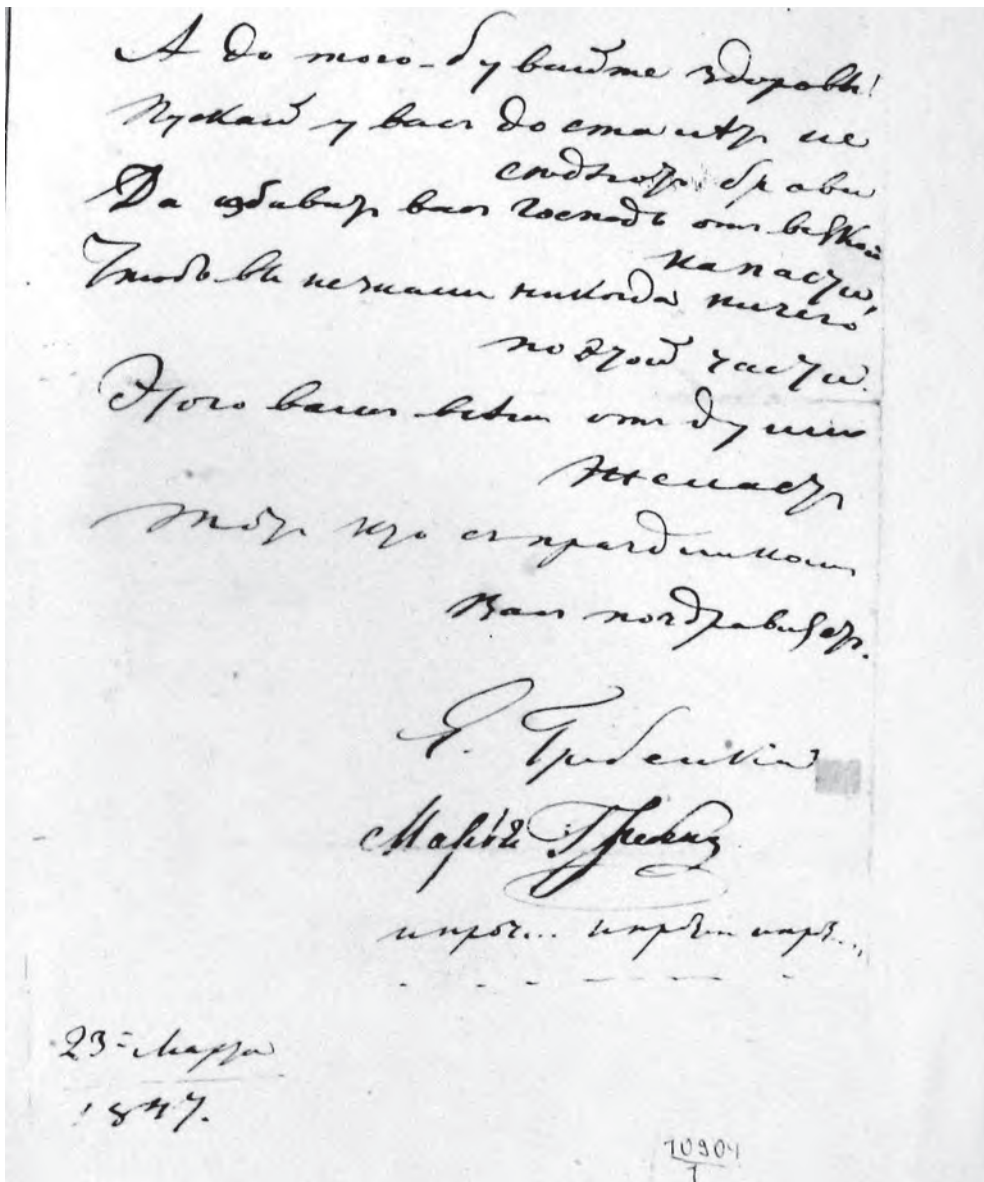
Спасибі Кошареві!
 Матюш-кошареву Володимир
 Маврош!.....
 Ми всі вартісні є прайдмивні
 поздравляем
 М от милой погоді зноє скуча-
 емо,
 або сьогодні ми октаніс ии ван зви-
 димос
 не заєм.
 О сему де небо едмалюєт жеє!
 Пернаже а не програді ганди
 де сомаєт
 Маврош: радуєт сему породкві
 прайдмиву еметас
 ко!
 Тогда и ми оставим де нашу
 островину
 /Котору при милой погоді і милої
 все покіну)
 И калтерим де вану Маврошу.

Автограф віршового послання "Христос воскрес", с. 1

Таким, у найстисліших рисах, постає на сьогодні шлях копіткого збирання поетичної спадщини талановитого українського та російського поета.

Тим часом, коли здійснювалися всі згадані тут публікації, в архівах зберігалися ще не відомі читачеві поетичні рядки Є. Гребінки...

Краєзнавець О. Припутень наприкінці 1988 р. у відділі рукописів Державної бібліотеки СРСР імені В.І. Леніна (тепер Російська державна бібліотека) віднайшов автограф іще не публікованого вірша Є. Гребінки "До своїх хлопців". У травні 1989 р. текст цього вірша було надіслано ним до Інституту літератури з проханням помістити в якомусь новому виданні творів письменника. Доля листа невідома; принаймні авторові цих рядків жодних відомостей про неопублікований вірш Гребінки того часу чути не доводилось. У виданнях творів Є. Гребінки, які були здійснені відтоді (зокрема у згаданому виданні 1990 р.), вірша "До своїх хлопців" не вміщено.

Автограф віршового послання "Христос воскрес", с. 2

Нещодавно О. Припутень вдруге листовно звернувся до Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, додавши машинописний передрук Гребінчиного вірша та фотокопію автографа.

Ретельна текстологічна експертиза (почерку, орфографії, до якої у творах українською мовою звертався письменник) засвідчила, що текст віршового твору справді записано рукою Є. Гребінки. Відділ рукописів московської бібліотеки підтвердив факт зберігання рукопису в архівних фондах бібліотеки.

Подаємо вірш Є. Гребінки "До свої хлопців".

Годі, братця, нам мовчати!
 Довго ми мовчали,
 Як другії про всячину
 Не вість що співали.

Хіба ж слово наше, братця,
 Не Божее слово?
 Чим же наша від другої
 Поганшая мова?

Часом в сім'ї так буває:
Два брати розумних,
Третій – дурень, кажуть люде.
А за що? – не знають!..
Воно, може, і від того,
Що він, неборака,
Бачить, які кругом дурні, –
З ними не балака.
Годі ж, братця, нам мовчати,
Станемо співати:
Нехай наші пісні слуха
Старенькая мати,
Ріднесенька Україна,
Хай вона послуха,
Як билися Наливайко,
Півторакожуха,
Шах, Підкова, Остриця
І другі гетьмани,
Як гуляли чайки наші
На синім лимані,
Як лицарство січовес
Під Царьград ходило
І шаблю Чорне море
Собі полонило,

Як козаки плундрували
Погану невіру
І як часом погибали
За святу віру.
Заспіваймо, як наш Дніпро
Пороги руйнує,
А дуб старий схилився над ним
Та чогось сумує.
Зелений степ, як килим той,
Окинувсь квітками,
І щебечуть соловейки
Темними садами.
Біля саду кониченько
Стоїть довгогривий,
А в садочку з дівчиною –
Козак чорнобривий:
Цілуються, милуються,
Мов ті голуб'ята.
Гарно всюди та весело.
Що тобі й казати!..
Нуте ж, хлопці, обзивайтесь!
Годі вам мовчати! –
.....
..... [в своїй хаті].

Місце знаходження автографа – Російська державна бібліотека, відділ рукописів, фонд 32.4.13, с. 74-73.

У верхньому лівому куті першої сторінки автографа стоїть напис: “Бецкий”. Це зазначення та номер фонду, в якому рукопис зберігається (а фонд 32 – це фонд І. Бецького), відразу багато що, принаймні гіпотетично, прояснює в долі цього твору. Цілком очевидно, що текст твору був у руках Івана Єгоровича Бецького (1818–1890), відомого як перекладач та автор прозових ліричних роздумів, а також як видавець альманаху (збірника) “Молодик”, що з’явився друком у Харкові в чотирьох випусках у 1843–1844 роках. Альманах відіграв свою роль у підтримці українського художнього слова, в організації літературного та науково-гуманітарного процесу в Україні. Мабуть, для якогось із випусків цього альманаху (у першому з них було опубліковано згадуваний уже вірш “Ліс”) Гребінка передав текст вірша “До своїх хлопців”. Текстологами РДБ виникнення тексту твору віднесено орієнтовно до кінця 1830-х – початку 1840-х років. Гадаємо (а це підказує зміст вірша), більш достовірним було б датування його початком 1840-х – періодом, коли сам Є. Гребінка здобув досвід подібної видавничої діяльності (альманах “Ластівка”, 1841) і переживав піднесене почуття впевненості в перспективах становлення українського письменства.

Чому вірш “До своїх хлопців” не з’явився друком? Можливо, він був надісланий запізно, коли можливості подальшого видання були вичерпані, але, найімовірніше, Бецький не зважився друкувати цей твір, убачаючи в ньому надмірну – на той час – ідеологічну гостроту. Пригляньмося до його змісту. Автор цього твору явно не погоджується займати зі своєю мовою та своєю історією ту етнографічно-декоративну нішу, яку відводила їм панівна тоді імперська концепція офіційної “народності”. У перших строфах вірша автор безпосередньо декларує право української мови (мови! – не наріччя) на літературне існування, право, нічим не менше, ніж тієї мови (певна річ,

¹ Публікується вперше; публікація О. Припутня.

сусідньої), якою досі багато зі співців “не вість що співали”, аргументуючи це її – рівним із іншими мовами – Божественним походженням. Дотепним – з апеляцією до казкового архетипу – є й пояснення, чому досі носій цієї мови мовчав (“не балака”). Провести цей вірш через цензуру навряд чи було можливим. Можна при цій нагоді згадати рясно викрапковані сторінки “Кобзаря” Т. Шевченка 1840 р. (книжки, яка видавалась у порівняно найбільш “вільнодумному” на ті часи Петербурзі), сумну долю проекту україномовних “Литературных прибавлений” до “Отечественных записок”, як і подію, на кілька років пізнішу, – гіпертрофовану імперським Третім відділенням справу Кирило-Мефодіївського товариства як політично особливо небезпечну...

Твір, варто зазначити, не наділений визначними художніми достоїнствами, його 14-складник звучить одноманітно, не спроможний у цьому бодай наблизитись до віршів Шевченка, якими на цей час уже було заявлено високий поетичний рівень. І все ж друкований сьогодні віршовий твір Гребінки не може розглядатись як явище пересічне, він, написаний приблизно 170 років тому, доносить напругу духовних устремлінь національного самоусвідомлення того часу, прочитується як іще одне свідчення боротьби за самобутнє існування українського слова, як послання (одномумцям та в пошуку одномумців) із рисами доволі сміливого національно-літературного та культурного маніфесту.

Є потреба коротко прокоментувати окремі реалії та імена, що зустрічаються в цьому творі.

У примітках до поеми “Богдан” поет указує на ті історіографічні джерела, з яких черпав матеріал своїх уявлень про відповідний період історії України. Зрештою, стосується це не тільки війни під проводом Богдана Хмельницького, а й інших часів, що засвідчують вірші “Украинский бард”, “Гетман Свирговский” та под. Це насамперед список “Истории Русов”, “История Малой России” Д. Бантиша-Каменського, “Geschichte der Ukraina” Й.Х. Енгеля. Слід згадати, що на початку 40-х років Гребінка активно спілкувався з українським істориком М. Маркевичем, котрий саме видавав свою “Историю Малороссии” (М., 1842–1843). Цілком очевидно, що із названих праць ідуть прізвища тих історичних персонажів, котрі фігурують у вірші “До моїх хлопців”.

Варто подати ці п’ять імен у тій хронологічній послідовності, як вони виступають на полі української історії.

Іван Підкова в “Історії Русів” та в М. Маркевича названий Павлом, там же стверджується, що він був обраний гетьманом 1579 р. Д. Бантиш-Каменський іменує його Іваном, не надаючи гетьманського титулу. З Підковою пов’язане захоплення молдавського престолу (господарства), проте господарювання його було нетривалим; за однією з версій, його зрадою захопили поляки і, на угоду турецькому султанові, стратили, відрубавши голову. “Історія Русів” відносить страту Підкови до 1582 р., пізніші історики – до 1578 р. (Слід зазначити, що згадані історіографічні джерела не дають підстав ототожнювати цього Підкову із героєм Шевченкової поеми “Іван Підкова”, виведеним як очільник козацького морського походу).

Шах (в “Історії Русів” має ім’я Яків; у Бантиша-Каменського та в Маркевича без імені) – ватажок козацького загону, що допомагав Підкові стати молдавським господарем, згодом обраний гетьманом (“Історія Русів”, Бантиш-Каменський і Маркевич датують його гетьманування 1582–1583 роками, М. Грушевський та І. Крип’якевич називають 1576–1577 роки; Д. Дорошенко “гетьманом” іменує його іронічно). Шах вів воєнні дії на території теперішньої Молдови та Румунії, ускладнюючи турецько-польські стосунки; на вимогу королівського суду зрікся гетьманства й останні роки доживав у монастирі.

Наливайко (“Історія Русів”, Бантиш-Каменський та Маркевич називають його Павлом, приписуючи йому гетьманське звання; у пізніших істориків має ім’я Северина або Семерія і як гетьман не фігурує) – один з керівників широкого антипольського повстання, що розпочалось у 1595 р. Козацькі частини,

очолювані Наливайком, зазнали поразки на річці Солониця біля Лубен у 1596 р. Наливайко був схоплений і відправлений у Варшаву, де його і стратили у квітні 1597 р. Популярна легенда змальовує цю страту як спалення живцем у мідному чані, що мав форму “бика”.

Остряниця (в “Історії Русів”, у Бантиша-Каменського та в Маркевича має ім’я Стефан; пізніші історики іменують його Яковом) – обраний гетьманом 1638 р., у часі особливо гострого протистояння української людності із військами польських феодалів. За описами більш ранніх історіографічних джерел, Остряниця, вигравши бій біля річки Стариці, пристав на пропозицію поляків укласти із ними мирову, проте на богомиллі в Канівському монастирі поляки віроломно заарештували його та групу козацької старшини, спровадили у Варшаву й там – на очах рідних – замордували полонених мученицькою смертю. Як і оповідь про Наливайка, ця легенда мала тривке поширення, слугувала одним із мотивів до безкомпромісної визвольної боротьби. До обох цих постатей у їх легендарному висвітленні звертається Є. Гребінка також у поемі “Богдан” (фрагменти “Тень Острици”, “Тень Наливайки”). Історики пізнішого часу наводять свідчення, що після програного бою Остряниця відступив із загоном на Слобідську Укороїні, відійшов від воєнних справ і помер 1641 р. під Чугуєвом.

Карпо Півторакожуха фігурує в “Історії Русів”, у Бантиша-Каменського й у Маркевича як гетьман, обраний козаками на цю посаду невдовзі після Острици, “но щастие не увенчало на бранном поле оружия сего вождя” [1, 125]: військо Півторакожуха по кількох боях було розвіяне, сам він із загоном подався у степи, де й помер; як мовить переказ, за відсутністю дерева на труну його поховали в бочці з-під горілки.

У вірші згадуються “чайки” (це слово в рукопису підкреслене лінією, очевидно, щоб звернути увагу читача на особливе його значення, відмінне від похідного), також походить “під Царьград” (Константинополь).

“Чайка”, основний вид бойового морського транспорту в запорозьких козаків, становила собою плоскодонне дерев’яне судно зі стерном завдовжки до 20 метрів та вантажопідйомністю до 200 тонн, рух йому надавала робота веслами (до 12 веслярів з кожного борту), а в окремих випадках – також вітрильна щогла. Невеликий як для моря розмір та пов’язану з цим небезпеку “чайка” компенсувала побільшеною маневреністю, особливо помітною на тлі неповоротких кораблів Османського флоту.

Історично достовірні численні виправи запорозьких козацьких флотилій на Чорне море у другій половині XVI – першій третині XVII ст. Об’єктом нападу були як татарські фортеці на північному узбережжі Чорного моря й південному узбережжі Криму, так і приморські міста Туреччини. Розглядаючи ці факти, історики не раз проводять паралелі із явищами більш ранньої історичної доби, зокрема з переможним походом у Царгород давньоруського князя Олега 911 р. Запорожці продовжили ці звичаї. За гетьманування Самійла Кішки (1600–1602) козацькі човни доходили під Константинополь; під проводом Петра Конашевича-Сагайдачного козаки в 1615 р. спалили передмістя Константинополя, у 1616 р. здобули Кафу (Феодосія) і визволили багатьох бранців (ці подвиги стали передумовою наступного обрання Сагайдачного гетьманом). Історик мовить: “Роки 1614–1620 були справжнім героїчним періодом в історії запорозьких козаків. Їхні сміливі морські походи порівнюються тільки з морськими походами їх предків, русів старокиївської доби. Об’єкт походів той самий: прежня Візантія, теперішній Царьгород, або ж Чорноморське побережжя в Малій Азії й Криму. І мета та сама: пожитися на кошт багатих турків, так, як колись живилися коштом багатих греків. Але в руйнуванні татарського побережжя в Криму ми добачаємо ще й інший мотив: це реванш татарам за їхні набіги на українські землі, відплата за ту руїну, яку вони там чинили, бажання визволити українських невільників, яких було повно в Криму, і взагалі – ослабити страшне

гніздо хижаків, яке вже більше сотні років тягло живі соки з України, пожирало цвіт її населення” [2, 200]. Флотську підтримку походи на Крим мали також за гетьманів Михайла Дорошенка й Тараса Федоровича (Трясила).

Кілька слів про публікатора вірша “До своїх хлопців”. Олексій Іванович Припутень народився 19 січня 1925 р. в с. Мечет (нині Грушківка) Гребінківського р-ну Полтавської обл. 1941 р. закінчив десятирічку в м. Гребінка. Учасник Великої Вітчизняної війни, з фронту повернувся офіцером, проте, бажаючи здобути фахову військову освіту, закінчив спочатку Севастопольське училище зенітної артилерії, згодом (у 1950 р.) – Радіотехнічну військову академію в м. Харкові; продовжував службу в ракетних частинах, у 1965–1973 рр. був викладачем в Одеському військовому училищі протиповітряної оборони. Вийшовши в запас та у відставку, мешкає в м. Одеса.

З 1978 р. О. Припутень активно займається краєзнавством. У районних та обласних газетах друкував нариси з історії рідного села, інших населених пунктів Гребінківського району. Ґрунтовно досліджував родовід видатного земляка письменника Є. Гребінки. Виявив низку недрукованих матеріалів, які стосуються окремих питань української історії та літературного процесу. Частина своїх публікацій зібрав у книжку, що за назвою “Є.П. Гребінка та Гребінківщина” має з’явитися друком у Полтаві у 2012 р.

Ще один досі не друкований твір Є. Гребінки має ознаки віршового послання-поздоровлення. Написано його російською мовою із вклинюванням українських виразів. Заголовок творів достатньою мірою заміняє формула “Христос воскрес!”, з якої він починається, означуючи приурочення всього тексту до Великоднього свята.

Христос воскрес!
Таточку-голубчику Владимир Иванович!....
Мы все вас всех с праздником поздравляем
И от лихой погоды зело скучаем,
Ибо сегодня ни с кем из вас увидеться не чаем.
О если бы небо сделалось ясно!....
Пернатые в Петрограде запели бы согласно,
Повторяя: радуйся, земнородный, празднику ежечасно!..
Тогда и мы оставили бы нашу Островину
(Которую при лихой погоде я никак не покину)
И навестили бы вашу Палестину.
А до того – будьте здорови!
Пускай у вас до ста лет не седеют брови.
Да избавит вас Господь от всякой напасти,
Чтоб вы не знали никогда ничего по этой части.
Этого вам всем от души желает
Тот, кто с праздником вас поздравляет.
Е.Гребенка,
Марія Гребенка
и проч... и проч... и проч...

23-й Марта
1847¹.

Місце знаходження фотокопії автографа – Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, відділ рукописних фондів і текстології, фонд 65, од. зб. 25.

Очевидно, оригінал має вигляд напису на листівці. Текст послання, на наше цілковите переконання, адресований Володимирі Івановичеві Далю (1801–1872), в історії російської культури відомому як прозаїк (один із чільніших представників “натуральної школи”, до якої належав і Гребінка),

¹ Публікується вперше; публікація М. Бондаря.

лексикограф, етнограф, природознавець і природодослідник. Існує багато свідчень незмінного інтересу, з яким ставився Даль до української культури.

Уже маючи досвід морських подорожей, участі в бойових діях, чиновницького нагляду та дослідження Оренбурзького краю, В. Даль з 1841 р. поселився в Петербурзі, де перебував на службі одночасно у двох міністерствах – уділів та внутрішніх справ – секретарем при товаришеві (заступнику) міністра, котрий невдовзі став міністром. Висока й добре оплачувана чиновницька служба залишала Далеві, крім усього, досить вільного часу для літературних занять, складання “Толкового словаря живого великорусского языка” (вийшов у світ у 1861–1867 роках), спілкування з культурною елітою Петербурга. В. Даля та Є. Гребінку пов’язували добрі дружні стосунки; із Далем Гребінка зустрічався, відвідуючи літературні салони, організовані помітними особами; імовірно, Даль запрошував Гребінку на свої “четверги”. Біограф згадує Даля серед тих небагатьох, із ким Гребінка “особенно близок и дружен был”, додаючи, що з Далем письменник “два раза ездил в свою малороссийскую деревню” [3, XXXI]. Живучи в Петербурзі (до кінця 1848 р., коли змушений був перевестися на службу в Нижній Новгород), Даль мешкав в одній із найпрестижніших місцин столиці – біля площі Александринського театру, у будинку, де містилось міністерство; звідси у вірші Гребінки вираз “вашу Палестину” (тобто, за біблійною алюзією, багате, благодатне місце), тимчасом як свій район письменник іменує “наша Островина”, що означає Васильєвський острів (у листі до невідомої особи від 3 березня 1836 р. Гребінка пише: “Я переменял квартиру и живу на Василевском острове, № 56, в 4 линии, дом Алексеевой, номер квартиры 27...” [4, 585]).

Текст розглядуваного твору постає як доволі змістовний і поетичний, він певними своїми ознаками перегукується із такими творами, зарахованими до поетичної спадщини Гребінки, як “Е.В. Гудиме”, “У.С. Ловцовой”, “В альбом жене”, – і все ж, на нашу думку, його доречніше розглядати серед листів.

У досі поданому друком листуванні Є. Гребінки В. Даль як адресат не фігурує. Існує лише один лист письменника, адресований дружині В. Даля – Катерині Львівні, написаний з Убіжища (маєтку Гребінок) у червні 1844 р. У листі йдеться і про В. Даля (“Вот Владимир Иванович просто молодец – хлопочет, услуживает, лечит, смешит, и рассуждает, и убеждает – дай Бог ему здоровья. Одно худо: мы не поедем вместе...” [4, 616]). Очевидно, мовиться про повернення до Петербурга після спільної поїздки Гребінки з Далем на Пирятинщину.

Варто зауважити, що листи Гребінки нерідко містять віршові фрагменти (здебільшого гумористичного характеру); такими є, наприклад, лист до М. Новицького від 16 листопада 1831 р. – із віршовим описом нудьги сільського життя наприкінці; лист до брата Аполлона від 30 жовтня 1840 р., що розпочинається жартівливими віршовими рядками. Наведений нами текст за своєю формою і стилістикою наділений рисами, які дозволяють розглядати його в означеній парадигмі віршових листовних послань, долучаючи до переліку адресатів Гребінки ще одну постать.

Отже, попри елементи художні, наявність яких у поданому творі видається безперечною й могла б надавати йому статусу художнього, своєрідний характер Гребінчиного листування вимагає вміщення цього тексту в рубрику листів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бантшиш-Каменский Д. История Малой России. Издание четвертое. – СПб. – К. – Х., 1903.
2. Дорошенко Д. Нарис історії України: [У 2 т.]. – Мюнхен – К., 1992. – Т. 1.
3. Михайлов М. Е.П. Гребенка // Сочинения Е.П. Гребенки. – СПб., 1862. – Т. 1.
4. Гребінка Є. Твори: У 3 т. – К.: Наук. думка, 1981. – Т. 3.

Отримано 12 січня 2012 р.

м. Київ